

Makale Geliş | Received : 03.06.2024

Makale Kabul | Accepted : 15.06.2024

John Rawls ve Robert Nozick'in Adalet ve Sosyal Adalet Kavramları Üzerine: Felsefi Temeller ve Uygulamalar

Alkım Burak YÜCELER *

Öz

Adaletin ve sosyal adaletin toplumsal düzen için neden önemli olduğu ve bu makalede hangi sorulara yanıt aranacağı bu çalışmanın konusudur. Adalet, toplumsal düzenin ve bireyler arası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için temel bir ilkedir. Adaletin sağlanması, bireylerin haklarının korunması, fırsat eşitliğinin sağlanması ve toplumsal refahın artırılması açısından kritik öneme sahiptir. Sosyal adalet ise, bu ilkelerin toplumun her kesimine adil bir şekilde uygulanmasını ve toplum içindeki eşitsizliklerin giderilmesini hedefler. Bu bağlamda, adalet ve sosyal adalet konularının derinlemesine incelenmesi, günümüz toplumlarının daha adil ve dengeli bir yapıya kavuşması için gereklidir.

Bu makalenin amacı, adalet kavramının felsefi temellerini ve sosyal adaletin çağdaş toplumlarda oynadığı rolü kapsamlı bir şekilde ele almaktır. John Rawls ve Robert Nozick'in adalet teorileri üzerinden farklı adalet anlayışlarını karşılaştırarak, bu teorilerin günümüz toplumlarında nasıl uygulanabileceğini ve pratikte ne tür zorluklarla karşılaşabileceğini tartışacağız. Ayrıca, sosyal adaletin eğitim, sağlık, ekonomik adalet ve hukuki sistemler gibi farklı alanlardaki yansımalarını ve bu alanlardaki eşitsizlikleri nasıl giderilebileceğini inceleyeceğiz.

Bu makale, adalet ve sosyal adalet konularındaki farklı felsefi bakış açılarını ve bu bakış açılarına dayalı uygulamaları değerlendirerek, okuyuculara adaletin toplumsal düzen içindeki yerini ve önemini daha iyi anlama fırsatı sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, adaletin sağlanması için hangi politikaların ve yaklaşımların benimsenmesi gerektiği konusunda düşünsel bir zemin oluşturacaktır. Bu çerçevede, adaletin sadece teorik bir kavram olmaktan öte, toplumsal yaşamın her alanında somut etkileri olan bir ilke olduğunu vurgulamayı amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Adalet, Sosyal adalet, Anarşi, Örtüşme perdesi, Minimal devlet

On John Rawls and Robert Nozick's Concepts of Justice and Social Justice: Philosophical Foundations and Applications

Abstract

Why justice and social justice are important for social order and what questions will be addressed in this article are the subject of this study. Justice is a fundamental principle for the healthy functioning of social order and interpersonal relations. Ensuring justice is critical for protecting the rights of individuals, ensuring equality of opportunity and increasing social welfare. Social justice, on the other hand, aims to ensure that these principles are applied fairly to all segments of society and to eliminate inequalities within society. In this context, an in-depth examination of justice and social justice is necessary for today's societies to achieve a more just and balanced structure.

---

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Doktora Öğrencisi, ofcbrk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8035-7514

The aim of this article is to provide a comprehensive overview of the philosophical foundations of the concept of justice and the role of social justice in contemporary societies. By comparing different conceptions of justice through John Rawls' and Robert Nozick's theories of justice, we will discuss how these theories can be applied in contemporary societies and what practical challenges they may face. We will also examine the implications of social justice in different areas such as education, health, economic justice and legal systems and how inequalities in these areas can be addressed.

By evaluating different philosophical perspectives on justice and social justice and the practices based on these perspectives, this article aims to provide readers with an opportunity to better understand the place and importance of justice in the social order. In addition, it will provide an intellectual basis on which policies and approaches should be adopted to achieve justice. In this framework, we aim to emphasize that justice is not only a theoretical concept, but also a principle that has concrete effects in all areas of social life. Key Words: Justice, Social justice, Anarchy, Veil of overlap, Minimal state

Giriş

Adalet kavramı, insanlık tarihi boyunca toplumsal düzenin temel taşlarından biri olmuştur. Adalet, bireyler arası ilişkilerde ve toplumsal yapıların oluşturulmasında, etik ve ahlaki ilkelerin uygulanmasında merkezi bir rol oynar. Antik Yunan'dan modern döneme kadar filozoflar, adaletin doğasını, ilkelerini ve uygulanabilirliğini derinlemesine incelemişlerdir. Platon ve Aristoteles'in klasik adalet teorilerinden John Rawls ve Robert Nozick'in modern yorumlarına kadar, adalet kavramı çeşitli felsefi perspektiflerden ele alınmıştır.¹

Bu makalede, adaletin felsefi temelleri ve sosyal adaletin çağdaş toplumlar için önemi üzerinde durulacaktır. John Rawls'un "Adalet Teorisi" ve Robert Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" eserleri üzerinden adalet kavramının farklı yorumları tartışılacak ve bu teorilerin günümüzdeki uygulanabilirliği değerlendirilecektir. Sosyal adalet kavramı, eşitlik ve eşitsizlik, fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği gibi alt başlıklar altında incelenecek, bu konuların sosyal politikalar, ekonomik adalet, eğitim ve sağlık gibi alanlardaki yansımaları ele alınacaktır.²

Adalet ve sosyal adalet konusunu derinlemesine inceleyerek, felsefi teorilerin pratik hayatta nasıl bir rol oynadığını ve toplumsal düzenin sağlanmasındaki önemini ortaya koymayı amaçlıyoruz. Bu çerçevede, adaletin hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki etkilerini değerlendirecek ve adaletin sağlanması için hangi politikaların ve yaklaşımların benimsenebileceğini tartışacağız.

1. Adalet Kavramının Felsefi Temelleri

Adalet kavramı, tarih boyunca farklı filozoflar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Bu bölümde, adaletin felsefi temellerini anlamak için antik Yunan'dan modern döneme kadar uzanan düşünsel evrimini inceleyeceğiz.

---

¹ Ayr. Bkz. Plato. (380 BCE). *The Republic*. Ancient Greek Philosophical Texts.

Aristotle. (350 BCE). *Nicomachean Ethics*. Ancient Greek Philosophical Texts.

Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.

Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. Basic Books.

² Ayr. Bkz. Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.

Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. Basic Books.

Sen, A. (2009). *The Idea of Justice*. Harvard University Press.

Fraser, N. (1997). *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*. Routledge.

Nussbaum, M. C. (2000). *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge University Press.

Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.

Platon'un adalet anlayışı, Rawls'un teorisindeki evrensellik ve tarafsızlık ilkeleriyle paralellik gösterir. Platon, adaletin her bireyin kendi görevini yapmasıyla sağlanacağını savunurken, Rawls, adaletin evrensel ilkeler aracılığıyla tesis edilmesi gerektiğini ileri sürer. İkisinin de ortak noktası, adaletin toplumsal düzenin sağlanmasında merkezi bir rol oynamasıdır. Aristoteles'in dağıtıcı ve düzeltici adalet kavramları, Rawls'un farklılık ilkesine temel oluşturur. Rawls, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, en az avantajlı olanların lehine düzenlenmesi gerektiğini savunur (Rawls, 1971). Bu, Aristoteles'in adaletin toplumsal kaynakların hakkaniyetli dağılımıyla ilgili görüşleriyle doğrudan bağlantılıdır (Aristotle, 350 BCE). Platon'un "Devlet" adlı eserinde adalet kavramı, bireyin ve toplumun uyumlu bir şekilde işleyişi olarak tanımlanır. Platon, adaleti, her bireyin ve sınıfın kendi işini yapması ve başkasının işine karışmaması ile ilişkilendirir (Platon, 2008, s. 123). Bu düşünce, toplumsal düzenin ve bireysel sorumluluğun önemini vurgular. Platon'un idealar dünyası teorisi, adaletin evrensel ve değişmez bir ilke olduğunu savunur. Platon'un bu yaklaşımı, günümüz adalet teorilerinin temellerinde yatan evrensellik ve objektiflik ilkelerini yansıtır. Aristoteles, "Nikomakhos'a Etik" ve "Politika" adlı eserlerinde adaleti dağıtıcı ve düzeltici adalet olarak ikiye ayırır (Aristoteles, 2013, s. 102-105; Aristoteles, 2004, s. 89). Dağıtıcı adalet, toplumsal kaynakların eşit bir şekilde dağıtılmasını savunurken, düzeltici adalet, bireyler arasındaki haksızlıkların giderilmesini amaçlar. Aristoteles'in bu ayrımı, günümüzde sosyal adalet tartışmalarında önemli bir yer tutar, çünkü sosyal adalet, hem fırsat eşitliği (dağıtıcı adalet) hem de sonuç eşitliği (düzeltici adalet) ile ilgilidir.

Orta çağ felsefesinde Thomas Aquinas 13. yüzyılın önde gelen filozof ve teologlarından biridir ve adalet anlayışı, hem kendi dönemi hem de sonraki yüzyıllar için büyük bir etki yaratmıştır. Aquinas'ın adalet anlayışı, Aristoteles'in etik ve hukuk üzerine düşüncelerine dayanır ve Hristiyan teolojisiyle sentezlenmiştir (Aquinas, 2006, s. 215). Aristoteles'in dağıtıcı ve düzeltici adalet kavramlarını, Hristiyan öğretileriyle birleştirerek adaleti hem doğal hukuk hem de ilahi adalet bağlamında ele alır (Aristoteles, 2013, s. 102-105; Aristoteles, 2004, s. 89). Aquinas, adaleti "herkese hakkını verme" olarak tanımlar. Bu tanım, Aristoteles'in adalet kavramından etkilenmiştir. Adalet, Aquinas'a göre, bireyler arası ilişkilerde doğru dengeyi kurmayı amaçlar. "Adalet, her insana hakkını verme sürekli isteğidir" (Aquinas, 2006, s. 112). Aquinas, adaleti iki ana kategoriye ayırır: dağıtıcı adalet (distributive justice) ve düzeltici adalet (commutative justice). Dağıtıcı adalet, toplumda kaynakların ve yükümlülüklerin adil bir şekilde dağıtılmasını ifade ederken, düzeltici adalet, bireyler arasındaki alışverişlerde ve ilişkilerde adil davranmayı ifade eder. "Dağıtıcı adalet, topluma ait olan şeylerin bireylere adil bir şekilde dağıtılması ile ilgilidir" (Aquinas, 2006, s. 115). Aquinas'ın adalet anlayışının temelinde doğal hukuk (natural law) yatmaktadır. Doğal hukuk, Tanrı tarafından insanın doğasına yerleştirilmiş evrensel ahlaki ilkeler bütünüdür. Aquinas, bu doğal hukukun insan aklıyla keşfedebileceğini ve adaletin bu doğal hukuka uygunluğu ile değerlendirileceğini savunur. "Doğal hukuk, insanın doğasından türetilmiş olup, akıl tarafından keşfedilebilir ve bu yasalar adaletin temelini oluşturur" (Aquinas, 2006, s. 89). Aquinas, adaletin nihai hedefinin ortak iyilik (common good) olduğunu belirtir. Bu, bireysel hak ve çıkarların toplumun genel refahı ve iyiliği ile uyumlu olması gerektiği anlamına gelir. "Adalet, bireyin topluma karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmesi ve bu yolla ortak iyiliği sağlamasıdır" (Aquinas, 2006, s. 120). Thomas Aquinas'ın adalet anlayışı, hem Orta Çağ'da hem de sonrasında büyük bir etki yaratmıştır. Aquinas'ın düşünceleri, Katolik Kilisesi'nin sosyal öğretilerine, modern doğal hukuk teorilerine ve Batı hukuk sistemlerinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Onun adalet kavramı, bireysel haklar ve toplumsal sorumluluklar arasında

denge kurmaya çalışan birçok modern hukuk teorisinin temelini oluşturmuştur. "Aquinas'ın doğal hukuk ve adalet üzerine düşünceleri, modern hukuk sistemlerinin temel taşlarından biri olmuştur" (Finnis, 2011, s. 45). Thomas Aquinas'ın adalet anlayışı, bireylerin ve toplumların ahlaki ve hukuki ilişkilerini düzenlemede önemli bir rehber olarak kalmaya devam etmektedir. Onun adalet kavramı, sadece hukuk ve etik alanında değil, aynı zamanda sosyal ve politik teorilerde de derin bir etki bırakmıştır. Adaletin doğal hukuk ve ilahi yasalarla uyumlu olması gerektiğini savunur. Ona göre adalet, Tanrı'nın doğası ve yasalarının bir yansımasıdır. Bu görüş, modern dönemde doğal haklar teorisine temel oluşturur. John Locke gibi filozoflar, doğal haklar teorisi ile adaletin evrensel ve doğuştan gelen haklara dayandığını savunmuşlardır, bu da modern sosyal adalet kavramlarının temelini oluşturur.

Modern dönemde ise Kant ve Hegel adalet kavramına farklı bir bakış açısı getirerek dönemine katkıda bulunmuştur. Kant, adaleti, ahlaki yasalarla uyumlu olan özgürlük ve rasyonalite ilkelerine dayandırır. Kant'ın kategorik imperatif ilkesi, adaletin evrensel ve bağlayıcı bir ilke olduğunu vurgular. Kategorik imperatif, bireyin eylemlerinin evrensel bir yasa haline gelebilecek şekilde olması gerektiğini ifade eder (Kant, 2008, s. 52). Bu yaklaşım, adaletin sadece toplumsal düzeni değil, aynı zamanda bireysel ahlaki sorumluluğu da içerdiğini gösterir. Kant'ın bu yaklaşımı, John Rawls'un "Adalet Teorisi"nde görülen evrensellik ve birey haklarının korunması ilkeleriyle doğrudan bağlantılıdır (Rawls, 1971, s. 3-4). Rawls, adaletin toplumsal kurumlar tarafından bireylere eşit özgürlükler ve fırsatlar sağlaması gerektiğini savunur. Hegel ise adaletin toplumsal ve tarihsel bağlam içinde anlaşılması gerektiğini savunur. Ona göre, adalet bireyin özgürlüğünün toplum içinde gerçekleştirilmesi ile sağlanır. Hegel, bireyin özgürlüğünü ve haklarını toplumsal yapıların ve tarihsel süreçlerin bir parçası olarak değerlendirir. Hegel'in bu yaklaşımı, modern sosyal adalet anlayışlarında görülen toplumsal bağlam ve tarihsel süreçlerin önemine işaret eder (Hegel, 1991, s. 125). Hegel'in düşünceleri, toplumun gelişimi ve birey haklarının korunması arasındaki dengeyi ele alır. Toplumun ilerlemesi, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ile mümkündür. Kant ve Hegel'in adalet anlayışları, modern felsefede önemli bir yer tutar. Kant'ın ahlaki yasalar ve evrensel ilkeler üzerine kurulu adalet anlayışı, bireysel hakların korunmasını ve evrensel etik normların önemini vurgular. Hegel'in tarihsel ve toplumsal bağlamları göz önünde bulunduran adalet anlayışı ise, bireyin toplum içindeki rolünü ve özgürlüğünü merkeze alır. Bu iki düşünürün yaklaşımları, günümüz adalet teorilerinin temellerinde önemli bir yere sahiptir.

Platon ve Aristoteles'ten başlayarak Aquinas, Kant ve Hegel'e kadar uzanan düşünsel gelişim, günümüzün adalet ve sosyal adalet teorilerinin temellerini oluşturur. John Rawls'un "Adalet Teorisi" ve Robert Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" eserleri, bu tarihsel ve felsefi arka plan üzerine inşa edilmiştir. Rawls'un adalet anlayışı, Kant'ın evrensellik ve birey hakları ilkelerine dayanırken, Nozick'in minimal devlet anlayışı, Aristoteles'in dağıtıcı adaletine karşıt olarak bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasına vurgu yapar.

Bu tarihsel ve felsefi temelleri anlamak, modern adalet teorilerinin ve sosyal adaletin toplum içindeki yerini ve önemini kavramamıza yardımcı olur. Bu bağlamda, geçmiş filozofların adalet üzerine düşünceleri, günümüzde adaletin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiği konusunda önemli ipuçları sunar.

2. John Rawls ve "Adalet Teorisi"

Temel Prensipler: Rawls'un "Adalet Teorisi"nin temel prensipleri (Özgürlük ve Farklılık Prensibi). Rawls'un "Özgürlük Prensibi," her bireyin temel özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmasını savunan bir ilkedir. Bu prensip, adil bir toplumun, her bireyin en geniş temel özgürlüklere sahip olmasını ve bu özgürlüklerin eşit olarak dağıtılmasını gerektirir. Rawls'a

göre, bu özgürlükler, bireyin kişisel gelişimi ve toplumdaki rolünü özgürce belirlemesi için vazgeçilmezdir. Rawls, "Adalet Teorisi"nde bu durumu şu şekilde ifade eder: "Bir toplumun adil olabilmesi için, özgürlükler her birey için eşit ve en geniş şekilde sağlanmalıdır" (Rawls, 1971, s. 60).

Özgürlük Prensibi, çeşitli temel hak ve özgürlükleri içerir. Bu özgürlükler arasında düşünce özgürlüğü, bireyin düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi ve herhangi bir baskı altında kalmadan inançlarını savunabilmesi; ifade özgürlüğü, bireyin düşüncelerini, fikirlerini ve duygularını sözlü, yazılı veya diğer iletişim araçlarıyla özgürce paylaşabilmesi; toplanma ve dernek kurma özgürlüğü, bireylerin barışçıl bir şekilde toplanma ve ortak amaçlar doğrultusunda dernekler, sendikalar ve diğer örgütler kurma hakkı; mülkiyet hakkı, bireylerin meşru yollarla edindikleri mülk ve kaynaklar üzerinde sahiplik hakkı; kişi güvenliği, bireylerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin korunması, keyfi tutuklama ve gözaltına alınmadan korunma hakkı; ve eğitim ve sağlık hakkı, bireylerin kaliteli eğitime ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı bulunur.

Rawls'un Özgürlük Prensibi, özgürlüklerin yalnızca tanımlanmasını değil, aynı zamanda eşit dağıtılmasını da vurgular. Bu, her bireyin aynı düzeyde temel özgürlüklere sahip olması gerektiği anlamına gelir. Rawls şöyle yazar: "Adaletin ilk ilkesi, her kişinin eşit temel özgürlüklere sahip olması gerektiğini belirtir. Bu özgürlükler, toplumsal statüye veya ekonomik koşullara bakılmaksızın tüm bireyler için eşit olmalıdır" (Rawls, 1971, s. 53). Özgürlükler, bireylerin sosyal, ekonomik veya politik statülerine bakılmaksızın eşit şekilde korunmalıdır. Rawls'a göre, özgürlüklerin eşitliği sağlanırken, bazı özgürlüklerin diğerlerinden öncelikli olması gerektiği durumlar olabilir. Ancak bu öncelik, özgürlüklerin genel eşitliğini ve adaletini bozmamalıdır. Örneğin, ifade özgürlüğü, bireyin diğer haklarını savunabilmesi için kritik bir öneme sahiptir ve bu nedenle bazı durumlarda öncelikli kabul edilebilir. "Bireyin ifade özgürlüğü, diğer hakların korunmasında ve savunulmasında merkezi bir rol oynar" (Rawls, 1971, s. 202).

Rawls, özgürlüklerin sınırsız olmadığını ve bir bireyin özgürlüğünün, diğer bireylerin özgürlüklerine zarar vermemesi gerektiğini savunur. Bu nedenle, özgürlüklerin kullanımı, toplumun genel düzeni ve diğer bireylerin haklarıyla uyumlu olmalıdır. "Özgürlüklerin sınırlanması gerektiğinde, bu sınırlamalar adil ve tüm bireylere eşit şekilde uygulanmalıdır" (Rawls, 1971, s. 221). Özgürlük Prensibi, toplumsal adaletin sağlanmasında merkezi bir rol oynar. Rawls'a göre, adil bir toplum, bireylerin temel özgürlüklerini koruyarak ve bu özgürlüklerin eşit dağılımını sağlayarak inşa edilir. Özgürlük Prensibi, toplumdaki her bireyin onur ve değerinin tanınmasını ve korunmasını sağlar. Rawls bu durumu şöyle ifade eder: "Adaletin ilkeleri, her bireyin onurunu ve değerini tanır ve korur" (Rawls, 1971, s. 3).

Orijinal Durum ve Örtüşme Perdesi: Rawls'un adaletin ilkelerini belirlemek için kullandığı düşünce deneyleri.

Rawls'un adaletin ilkelerini belirlemek için kullandığı düşünce deneylerinden biri "Orijinal Durum" ve "Örtüşme Perdesi"dir. Bu düşünce deneyleri, adaletin evrensel ve nesnel ilkelerini belirlemeye yönelik bir çerçeve sağlar.

Orijinal Durum: Orijinal Durum, bireylerin toplumsal konumlarını, statülerini, yeteneklerini ve kişisel tercihlerini bilmedikleri bir durumu temsil eder. Bu durumda, bireyler tamamen eşit ve tarafsız bir şekilde adalet ilkelerini seçerler. Rawls, bu düşünce deneyini, adaletin evrensel ve tarafsız ilkelerini belirlemek amacıyla kullanır. Orijinal Durum, adaletin temel prensiplerini belirlerken, kişisel çıkarların ve ön yargıların

etkisinden kaçınılmasını sağlar. Rawls şöyle der: "Orijinal durum, adaletin ilkelerinin belirlenmesinde herkesin eşit olduğu bir başlangıç noktasıdır" (Rawls, 1971, s. 118).

Örtüşme Perdesi (Veil of Ignorance): Örtüşme Perdesi, bireylerin adalet ilkelerini belirlerken kendi kişisel özelliklerinden ve toplumsal konumlarından tamamen habersiz olmalarını ifade eder. Bu düşünce deneyi, kişisel çıkarların adalet ilkelerinin belirlenmesinde etkili olmamasını sağlar. Rawls, bu ilkenin amacını şöyle açıklar: "Örtüşme perdesi, bireylerin kendi özel çıkarlarını göz ardı ederek evrensel ve adil ilkeleri seçmelerini sağlar" (Rawls, 1971, s. 136).

Orijinal Durum ve Örtüşme Perdesi, adaletin ilkelerini belirlerken eşitlik ve tarafsızlık ilkelerini güvence altına alır. Bu düşünce deneyleri, bireylerin kendilerine nasıl bir toplumda yaşamak istediklerini hayal etmelerini ve bu toplumun adalet ilkelerini belirlemelerini sağlar. Rawls, bu düşünce deneyleriyle, bireylerin kendileri için en adil toplumsal düzeni seçeceklerine inanır. "Adaletin ilkeleri, örtüşme perdesi altında, bireylerin kendi çıkarlarını göz ardı ederek, evrensel ve adil bir toplum için seçilecek ilkeler olmalıdır" (Rawls, 1971, s. 142).

3. Robert Nozick ve "Anarşi, Devlet ve Ütopya"

Robert Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" (1974) adlı eseri, John Rawls'un adalet teorisine yönelik en kapsamlı eleştirilerden biridir. Nozick, mülkiyet hakları, devletin rolü ve adalet anlayışı konularında Rawls'tan oldukça farklı görüşler ileri sürer. Bu konuların ayrıntılı incelenmesi, Nozick'in adalet teorisine katkılarını ve eleştirilerini anlamamızı sağlar.

Nozick'in mülkiyet hakları ve devletin rolü hakkındaki görüşleri, onun adalet anlayışının temelini oluşturur. Nozick, bireylerin mülkiyet haklarının dokunulmaz olduğunu savunur ve devletin bu haklara müdahale etmemesi gerektiğini ileri sürer. Ona göre, adalet, bireylerin kazançlarının veya mülkiyetlerinin yeniden dağıtılması yoluyla sağlanamaz. Nozick, devletin bireylerin mülkiyet haklarına saygı göstermesi gerektiğini ve bu hakların ihlal edilmesinin adaletsizlik olduğunu belirtir. Nozick'in bu konudaki temel argümanı, bireylerin mülkiyet haklarının doğal haklar olduğudur. Bu haklar, bireylerin emekleri ve çabaları sonucunda kazandıkları mülkiyetleri koruma hakkını içerir. Nozick, bu görüşünü şu şekilde ifade eder: "Devletin bireylerin kazançlarını yeniden dağıtması, bireylerin özgürlüklerini ihlal eder" (Nozick, 1974, s. 160). Nozick'in mülkiyet hakları konusundaki görüşlerini anlamak için başka kaynaklara da başvurabiliriz. Michael J. Sandel, "Liberalism and the Limits of Justice" adlı eserinde Nozick'in mülkiyet hakları anlayışını tartışır ve şu şekilde yazar: "Nozick'in teorisi, mülkiyet haklarını dokunulmaz ve devlet müdahalesine kapalı olarak kabul eder. Ona göre, yeniden dağıtım politikaları, bireylerin haklarını ihlal eder" (Sandel, 1982, s. 91). G. A. Cohen Nozick'in mülkiyet hakları anlayışını eleştirir: "Nozick'in mülkiyet hakları anlayışı, bireylerin kendi mülkleri üzerindeki tam kontrolünü savunurken, toplumsal adaleti ihmal eder" (Cohen, 1995, s. 68). Will Kymlicka, Nozick'in mülkiyet hakları anlayışını tartışır ve şu şekilde belirtir: "Nozick, bireylerin mülkiyet haklarını ve özgürlüklerini mutlak kabul eder. Bu, toplumsal adaleti sağlamada önemli sınırlamalar getirir" (Kymlicka, 2002, s. 103).

Nozick'in minimal devlet anlayışı, adalet teorisine önemli bir katkı sağlar. Minimal devlet, bireylerin temel haklarını koruyan ancak bunun ötesinde hiçbir müdahalede bulunmayan bir devlet anlayışını ifade eder. Nozick, devletin tek meşru görevinin, bireylerin mülkiyet haklarını ve özgürlüklerini korumak olduğunu savunur. Ona göre, devletin vergilendirme, yeniden dağıtım ve sosyal refah programları gibi müdahaleleri, bireylerin özgürlüklerini ihlal eder ve adaletsizlik yaratır. Minimal devlet anlayışı, bireysel özgürlüklerin ve mülkiyet haklarının korunmasını en yüksek öncelik olarak görür. Nozick, minimal devletin bireylerin haklarını koruma görevini yerine getirirken, onların

özgürlüklerine saygı gösterdiğini ve bu nedenle en adil devlet biçimi olduğunu savunur (Nozick, 1974, s. 26-27).

Nozick, Rawls'un adalet teorisini çeşitli açılardan eleştirir. Rawls'un "örtüşme perdesi" düşünce deneyi ve farklılık ilkesi, Nozick tarafından yoğun eleştirilere maruz kalır. Rawls'un farklılık ilkesi, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, en dezavantajlı bireylerin durumunu iyileştirdiği sürece kabul edilebilir olduğunu öne sürer. Ancak, Nozick, bu ilkenin bireysel özgürlükleri ve mülkiyet haklarını ihlal ettiğini savunur. Ona göre, devletin bireylerin kazançlarını yeniden dağıtması, bireylerin özgürlüklerini ihlal eder ve adalet, bireylerin mülkiyet haklarının korunmasıyla sağlanmalıdır. Nozick'in alternatif adalet anlayışı, mülkiyet haklarının dokunulmazlığına dayanır. Bu anlayış, bireylerin mülkiyet haklarını koruyan bir adalet sisteminin, en adil sistem olduğunu savunur. Nozick, bu bağlamda, bireylerin özgürlüklerine ve mülkiyet haklarına saygı göstermeyen herhangi bir yeniden dağıtımcı politikanın, adaletsizlik yaratacağını ileri sürer. Nozick'in görüşüne göre, adalet, bireylerin gönüllü etkileşimleri ve mülkiyet haklarının korunmasıyla sağlanır. Nozick, Rawls'un toplumsal eşitlik anlayışını reddeder ve adaletin, bireylerin doğal haklarına saygı gösterilerek sağlanması gerektiğini savunur (Nozick, 1974, s. 149-153). Nozick'in eleştirileri, Rawls'un teorisinin devlet müdahalesine dayalı adalet anlayışını sorgular. Nozick, devletin geniş kapsamlı müdahalelerinin, bireylerin özgürlüklerini ve mülkiyet haklarını ihlal ettiğini belirtir. Ona göre, devletin adalet sağlamadaki rolü, bireylerin doğal haklarını korumakla sınırlı olmalıdır. Bu bağlamda, Nozick, adaletin bireylerin mülkiyet haklarının korunmasıyla sağlanabileceğini savunur ve Rawls'un teorisine karşı alternatif bir adalet anlayışı sunar. (Nozick, R. 1974, s. 26-27, 149-153, 160; Walzer, M., 1983, s. 314; Nagel, T., 1973, s. 220-234)

Sonuç olarak, Robert Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" adlı eseri, Rawls'un adalet teorisine kapsamlı eleştiriler getirir ve minimal devlet anlayışıyla alternatif bir adalet teorisi sunar. Nozick, bireylerin mülkiyet haklarının dokunulmazlığına ve devletin bu haklara müdahale etmemesi gerektiğine vurgu yapar. Nozick'in eleştirileri, Rawls'un devlet müdahalesine dayalı adalet anlayışını sorgular ve adaletin, bireylerin özgürlüklerinin ve mülkiyet haklarının korunmasıyla sağlanması gerektiğini savunur.

Mülkiyet ve Adalet: Nozick'in mülkiyet hakları konusundaki görüşleri, onun adalet anlayışının temelini oluşturur. Nozick, bireylerin mülkiyet haklarının doğal haklar olduğunu savunur. Bu haklar, bireylerin kendi emekleri ve çabaları sonucunda kazandıkları mülkiyetleri koruma hakkını içerir. Nozick'in mülkiyet hakları konusundaki en önemli katkılarından biri, "tutarlı mülkiyet edinme teorisi" (entitlement theory of justice) olarak bilinen yaklaşımdır. Bu teori, mülkiyet ediniminin adil olabilmesi için üç temel ilkeye dayanır: mülkiyetin adil edinimi, mülkiyetin adil transferi ve haksız edinimlerin düzeltilmesi.

Mülkiyetin Adil Edinimi: Nozick, mülkiyetin adil ediniminin, bireylerin doğal kaynakları emekleriyle karıştırarak mülkiyet hakkı kazanmalarıyla gerçekleştiğini savunur. Bu, John Locke'un "emek teorisi"ne dayanan bir yaklaşımdır. (Nozick, R. (1974) s. 174; Locke, J. (1689). s. 287; Sandel, M. J. 1982, s. 63; Cohen, G. A. 1995, s. 31; Kymlicka, W., 2002, s. 75; Waldron, J. 1988, s. 231; Schmidt, D. 2006, s. 142; Buchanan, A., 1985, s. 97). Locke'a göre, bir birey, kendi emeğini kullanarak doğadaki bir kaynağı işlediğinde, o kaynağın mülkiyet hakkını kazanır. Nozick, bu ilkeyi benimseyerek, bireylerin mülkiyet hakkını doğal yollardan kazandığını ve bu hakların dokunulmaz olduğunu vurgular.

Mülkiyetin Adil Transferi: Nozick, mülkiyetin adil transferinin, bireyler arasında gönüllü ve karşılıklı rıza ile gerçekleştirilen mülkiyet değişimleri yoluyla sağlandığını belirtir. Ona göre, mülkiyetin adil transferi, bireylerin kendi mülkiyetleri üzerinde tam kontrol sahibi olmalarını ve bu mülkiyeti istedikleri gibi transfer edebilmelerini içerir. Nozick, gönüllü transferlerin (Nozick, R. 1974, s. 156; Schmidt, D. 2006, s. 161; Buchanan, A. 1985, s. 115; Arneson, R. 1989, s. 88; Munzer, S. 1990, s. 212) bireylerin özgürlüklerini ve mülkiyet haklarını koruyan adil bir süreç olduğunu savunur.

Haksız Edinimlerin Düzeltilmesi: Nozick, mülkiyetin adil edinimi ve transferi ilkelerinin ihlal edilmesi durumunda, haksız edinimlerin düzeltilmesi gerektiğini vurgular. Bu, geçmişte yapılan haksızlıkların giderilmesi ve adil bir mülkiyet dağılımının sağlanması anlamına gelir. Nozick, bu ilkenin, adaletin sağlanması için gerekli olduğunu ancak bu düzeltilmenin, bireylerin doğal mülkiyet haklarını ihlal etmemesi gerektiğini belirtir.

Nozick, devletin rolünü minimal olarak tanımlar ve devletin tek meşru görevinin, bireylerin mülkiyet haklarını korumak olduğunu savunur. Ona göre, devletin vergilendirme, yeniden dağıtım ve sosyal refah programları gibi müdahaleleri, bireylerin mülkiyet haklarını ihlal eder ve adaletsizlik yaratır. Nozick, devletin bireylerin mülkiyet haklarına saygı göstermesi gerektiğini ve bu hakların ihlal edilmesinin adaletsizlik olduğunu belirtir. Nozick'in bu konudaki temel argümanı, bireylerin mülkiyet haklarının doğal haklar olduğudur. Nozick, bu görüşünü şu şekilde ifade eder: "Devletin bireylerin kazançlarını yeniden dağıtması, bireylerin özgürlüklerini ihlal eder" (Nozick, 1974, s. 160). Nozick, minimal devlet anlayışını savunarak, devletin rolünü asgariye indirir. Ona göre, devletin tek meşru görevi, bireylerin mülkiyet haklarını ve özgürlüklerini korumaktır. Devletin yeniden dağıtımçı politikaları, bireylerin özgürlüklerini ihlal eder. Nozick, bireylerin kazançlarını yeniden dağıtmanın adil olmadığını ve bu tür müdahalelerin, bireylerin kendi mülkiyetleri üzerinde tam kontrol sahibi olma haklarını ihlal ettiğini savunur (Nozick, 1974, s. 149-153).

Nozick, Rawls'un adalet teorisini çeşitli açılardan eleştirir. Rawls'un "örtüşme perdesi" düşünce deneyi ve farklılık ilkesi, Nozick tarafından yoğun eleştirilere maruz kalır. Rawls'un farklılık ilkesi, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, en dezavantajlı bireylerin durumunu iyileştirdiği sürece kabul edilebilir olduğunu öne sürer. Ancak, Nozick, bu ilkenin bireysel özgürlükleri ve mülkiyet haklarını ihlal ettiğini savunur. Ona göre, devletin bireylerin kazançlarını yeniden dağıtması, bireylerin özgürlüklerini ihlal eder ve adalet, bireylerin mülkiyet haklarının korunmasıyla sağlanmalıdır (Nozick, 1974, s. 160).

Robert Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" adlı eserinde savunduğu mülkiyet hakları ve devletin rolü hakkındaki görüşleri, onun adalet anlayışının temelini oluşturur. Nozick, bireylerin mülkiyet haklarının dokunulmaz olduğunu ve devletin bu haklara müdahale etmemesi gerektiğini savunur. Ona göre, adalet, bireylerin mülkiyet haklarının korunmasıyla sağlanır ve devletin yeniden dağıtımçı politikaları adaletsizlik yaratır. Nozick'in minimal devlet anlayışı, bireysel özgürlüklerin ve mülkiyet haklarının korunmasını en yüksek öncelik olarak görür ve bu anlayış, onun adalet teorisine önemli bir katkı sağlar.

Minimal Devlet: Nozick'in minimal devlet anlayışı, adalet teorisine önemli katkılar sağlar. Bu anlayış, bireysel özgürlüklerin ve mülkiyet haklarının korunmasının adaletin sağlanmasında yeterli olduğunu savunur. Nozick'e göre, devletin rolü bireylerin haklarını korumakla sınırlı olmalıdır ve devletin geniş kapsamlı müdahaleleri adaletsizliğe yol açar.

Minimal devlet, bireylerin haklarını koruyarak, adaletin sağlanmasında temel bir yapı oluşturur. Nozick, minimal devletin, bireylerin mülkiyet haklarını ve özgürlüklerini koruyan bir yapı olduğunu savunur. Bu anlayış, devletin bireylerin haklarını ihlal etmeden, sadece koruma rolü üstlenmesi gerektiğini belirtir. Minimal devlet anlayışı, bireylerin doğal haklarına ve özgürlüklerine saygı gösterilmesini vurgular ve bu hakların korunmasıyla adaletin sağlanacağını öngörür.

Nozick, minimal devletin adaletin sağlanmasında etkin bir yapı olduğunu savunur. Ona göre, devletin geniş kapsamlı müdahaleleri, bireylerin özgürlüklerini ve mülkiyet haklarını ihlal eder. Minimal devlet, bireylerin haklarını koruyarak, adaletin sağlanmasında yeterli olur. Bu, adaletin sağlanmasında bireysel hakların ve özgürlüklerin korunmasının önemini vurgular. Nozick, minimal devlet anlayışıyla, bireysel hakların ve özgürlüklerin korunmasının adaletin temelini oluşturduğunu savunur.

4. Sosyal Adalet Kavramı

Sosyal adalet, bir toplumun üyeleri arasında kaynakların, fırsatların ve yükümlülüklerin adil bir şekilde dağıtılması ilkesine dayanan bir kavramdır. Sosyal adalet, toplumun tüm üyelerinin eşit fırsatlara sahip olmasını, temel haklarının korunmasını ve ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlar. Bu kavram, özellikle eşitsizliklerin azaltılması ve dezavantajlı grupların korunması üzerinde durur.

Sosyal adaletin tanımı ve kapsamı geniş ve çok yönlüdür. Bu kavram, ekonomik, sosyal ve politik eşitliği içeren bir dizi ilkeyi kapsar. Ekonomik eşitlik, kaynakların ve servetin adil dağılımını ifade ederken, sosyal eşitlik, bireylerin sosyal haklara ve hizmetlere eşit erişimini sağlar. Politik eşitlik ise, bireylerin karar alma süreçlerine eşit katılımını içerir. Sosyal adalet, bu üç eşitlik türünü birleştirerek, toplumun tüm üyelerinin onurlu bir yaşam sürmesini hedefler. John Rawls, bu kavramı, "adil bir toplumun, farklı bireylerin haklarını ve ihtiyaçlarını gözetken bir yapı olması gerektiği" şeklinde tanımlar (Rawls, 1971, s. 60).

Eşitlik ve Eşitsizlik: Sosyal adaletin eşitlik ve eşitsizlikle ilişkisi, bu kavramın temel taşlarından biridir. Eşitlik, tüm bireylerin eşit haklara, fırsatlara ve kaynaklara sahip olması anlamına gelirken, eşitsizlik bu hakların ve kaynakların adil olmayan şekilde dağıtılmasıdır. Sosyal adalet, eşitsizliklerin azaltılması ve toplumsal eşitliğin sağlanması amacıyla çalışır. Bu, ekonomik eşitsizliklerin, eğitimdeki fırsat farklılıklarının, sağlık hizmetlerine erişimdeki adaletsizliklerin ve politik katılımı yaşanan eşitsizliklerin giderilmesini içerir. Michael Walzer, "Eşitlik, tüm bireylerin toplumsal kaynaklara eşit erişimini ifade eder. Eşitsizlik ise, bu kaynakların adaletsiz dağılımıdır" diyerek bu ilişkiyi vurgular (Walzer, 1983, s. 314).

Fırsat Eşitliği ve Sonuç Eşitliği: Fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği kavramları, sosyal adalet perspektifinden incelendiğinde, bu iki kavramın nasıl birbirini tamamladığı ve nasıl gerilim yaratabileceği görülür. Fırsat eşitliği, herkesin başlangıçta eşit şartlara sahip olmasını ve eşit fırsatlara erişimini ifade eder. Bu, eğitim, sağlık, iş ve diğer sosyal hizmetlere eşit erişim anlamına gelir. Fırsat eşitliği, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmeleri için gerekli olan adil ve eşit başlangıç noktalarını sağlar. Amartya Sen, "Fırsat eşitliği, bireylerin başlangıç koşullarında adil bir konuma sahip olmasını sağlar" diyerek bu kavramı açıklar (Sen, 2009, s. 292).

Sonuç eşitliği ise, bireylerin yaşamlarında elde ettikleri sonuçların ve kaynakların eşitliğini ifade eder. Bu, gelir dağılımında, servet birikiminde ve yaşam standartlarında eşitlik sağlamayı amaçlar. Sonuç eşitliği, fırsat eşitliğinin sağlanmasına rağmen, bireylerin farklı yetenekleri, çabaları ve koşulları nedeniyle ortaya çıkan sonuç farklılıklarını gidermeyi hedefler. Iris Marion Young, bu konuda, "Sonuç eşitliği, bireylerin yaşam koşullarındaki farklılıkları azaltmayı amaçlar" diyerek konuyu ele alır (Young, 1990, s. 97).

Sosyal adalet, fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği arasında denge kurmaya çalışır. Fırsat eşitliği, adil bir başlangıç noktası sunarken, sonuç eşitliği, bu başlangıç noktasının bireylerin yaşamlarında adil sonuçlar doğurmasını sağlar. Ancak, bu iki kavram arasında gerilimler

de olabilir. Örneğin, fırsat eşitliği sağlanmış bir toplumda, bireylerin farklı çabaları ve yetenekleri nedeniyle sonuçlarda eşitsizlikler ortaya çıkabilir. Bu durumda, sosyal adalet, bu eşitsizlikleri gidermek için yeniden dağıtımçı politikalar ve sosyal güvenlik önlemleri gibi mekanizmalar geliştirir. Will Kymlicka, bu konuda, "Fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği arasındaki gerilim, sosyal adaletin en önemli zorluklarından biridir" diyerek bu dengeyi vurgular (Kymlicka, 2002, s. 108).

Sonuç olarak, sosyal adalet, toplumun tüm üyelerinin eşit haklara, fırsatlara ve kaynaklara sahip olmasını sağlamak amacıyla çalışır. Bu kavram, eşitlik ve eşitsizlik arasındaki dengeyi kurar ve fırsat eşitliği ile sonuç eşitliği arasında adil bir ilişki kurmayı hedefler. Sosyal adalet, toplumsal düzenin daha adil ve sürdürülebilir olmasını sağlar ve dezavantajlı grupların korunmasını ön planda tutar. Bu, toplumsal uyum ve barışın sağlanmasına önemli katkılarda bulunur. Michael Walzer, "Sosyal adalet, toplumsal düzenin adil olmasını ve tüm bireylerin onurlu bir yaşam sürmesini hedefler" diyerek bu katkıyı vurgular (Walzer, 1983, s. 317).

5. Adalet Teorilerinin Güncel Uygulamaları

Robert Nozick'in adalet teorileri, bireylerin mülkiyet hakları ve özgürlüklerinin korunmasına dayanan minimal devlet anlayışı etrafında şekillenmiştir. Bu teoriler, günümüzde sosyal politikalar, ekonomik adalet, eğitim ve sağlık hizmetleri, hukuk ve insan hakları gibi çeşitli alanlarda farklı şekillerde uygulanmakta ve tartışılmaktadır.

Nozick'in adalet teorileri, sosyal politikaların oluşturulmasında bireylerin haklarının korunmasına büyük önem verir. Minimal devlet anlayışı, devletin sosyal politikalar aracılığıyla bireylerin mülkiyet haklarına ve özgürlüklerine müdahale etmemesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, refah devleti ve yeniden dağıtımçı politikaların sınırlandırılması gerektiğini öne sürer. Nozick, "Devletin bireylerin kazançlarını yeniden dağıtması, onların özgürlüklerini ihlal eder" diyerek, devletin yeniden dağıtımçı politikalar yerine bireysel özgürlükleri ve mülkiyet haklarını korumayı önceliklendirmesi gerektiğini belirtir (Nozick, 1974, s. 160). Bu görüş, sosyal politika oluşturulurken bireylerin haklarının korunması ve devlet müdahalesinin asgariye indirilmesi gerektiği yönünde bir rehberlik sağlar. Nozick'in ekonomik adalet anlayışı, gelir dağılımı, vergilendirme ve refah devleti politikalarında minimal devlet ilkesini savunur. Nozick, gelir dağılımının adil olması için devletin bireylerin kazançlarını yeniden dağıtmaması gerektiğini savunur. Ona göre, bireylerin mülkiyet hakları dokunulmazdır ve devletin bu haklara müdahale etmesi adaletsizdir. Bu bağlamda, Nozick, "Gelir dağılımı, bireylerin haklarına saygı gösterilerek gerçekleştirilmelidir" diyerek vergilendirmenin ve yeniden dağıtımın sınırlı olması gerektiğini savunur (Nozick, 1974, s. 149). Bu yaklaşım, refah devleti politikalarının sınırlandırılmasını ve serbest piyasa ekonomisinin teşvik edilmesini öne çıkarır. Nozick'in adalet teorileri, eğitim ve sağlık hizmetlerinde bireylerin haklarının korunmasına vurgu yapar. Minimal devlet anlayışı, devletin eğitim ve sağlık hizmetlerine müdahalesinin sınırlı olması gerektiğini öne sürer. Bu hizmetlerin, bireylerin özgür seçimlerine dayalı olarak sağlanmasını savunur. Nozick, "Eğitim ve sağlık hizmetleri, bireylerin özgür seçimlerine dayalı olarak sunulmalıdır" diyerek, devletin bu alanlardaki rolünün sınırlı olması gerektiğini belirtir (Nozick, 1974, s. 269). Bu yaklaşım, özel sektörün eğitim ve sağlık hizmetlerinde daha fazla rol almasını teşvik ederken, devletin bu alanlardaki müdahalesini asgariye indirmeyi öngörür. Ayrıca hukuk sisteminde ve insan haklarında bireylerin haklarının korunmasını temel alır. Nozick, hukuk sisteminin bireylerin mülkiyet haklarını ve özgürlüklerini koruması gerektiğini savunur. Devletin rolü, bireylerin haklarını ihlal eden eylemlere karşı koruma sağlamakla sınırlıdır. Nozick, "Hukuk sistemi, bireylerin haklarını korumakla yükümlüdür" diyerek, devletin hukuk sistemindeki rolünün hakları korumakla sınırlı olması gerektiğini belirtir (Nozick, 1974, s. 238). Bu anlayış, insan

haklarının korunmasında devletin rolünün minimal olması gerektiğini ve bireylerin haklarının öncelikli olduğunu vurgular.

6. Eleştiriler ve Tartışmalar

John Rawls ve Robert Nozick, çağdaş siyasi felsefenin önde gelen iki düşünürüdür ve adalet kavramına dair farklı bakış açıları sunarlar. Rawls'un "Adalet Teorisi" (A Theory of Justice) ve Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" (Anarchy, State, and Utopia) eserleri, adaletin ne olduğuna ve nasıl sağlanması gerektiğine dair temel metinlerdir. Bu iki teorinin karşılaştırması, hem güçlü hem de zayıf yönleri açısından kapsamlı bir analiz gerektirir.

Rawls'un adalet anlayışı, toplumun temel yapılarını yeniden düzenlemeyi ve adil bir toplumsal düzen oluşturmayı hedefler. Temel kavramları arasında "başlangıç durumu" ve "örtülü cehalet" yer alır. Bu kavramlar, tarafsız kararların alınabileceği bir durumu ifade eder. Rawls, adil bir toplumda, bireylerin kendi konumlarını bilmeden adalet ilkeleri üzerinde anlaşması gerektiğini savunur. Başlangıç durumu, bireylerin kendi konumlarını bilmeden, adil ilkelere karar verecekleri hayali bir durumdur. Bu şekilde, insanlar kendilerine haksız avantaj sağlamadan adil kararlar alabilirler (Rawls, 1971, s. 136-142). Örtülü cehalet, bireylerin kendi konumlarını bilmedikleri bu durumu tanımlar. Bu yöntem, tarafsız ve adil bir toplumun nasıl kurulabileceği konusunda yenilikçi bir yaklaşım sunar. Rawls'a göre, adil toplumda eşit özgürlükler ilkesi ve sosyal eşitsizliklerin en dezavantajlı konumdaki bireylere en büyük faydayı sağlayacak şekilde düzenlenmesi esastır (Rawls, 1971, s. 60-65).

Rawls'un teorisinin güçlü yönlerinden biri, toplumsal işbirliği ve uyum üzerine yaptığı vurgu ve bu temelin toplumsal istikrar için sağlam bir zemin oluşturmasıdır (Rawls, 1971, s. 4-10). Ancak, Rawls'un teorisi bazı eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. En önemli eleştirilerden biri, teorisinin soyut ve idealist olmasıdır; pratik uygulamada, özellikle örtülü cehalet gibi kavramların somut politikalarla nasıl örtüleceği belirsizdir (Rawls, 1971, s. 264-265). Ayrıca, Rawls'un teorisi bireysel özgürlükler ve mülkiyet haklarına yeterince vurgu yapmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir, bu da liberal bireyciliği savunan düşünürler tarafından zayıf bir nokta olarak görülmüştür (Rawls, 1971, s. 245-246).

Nozick'in adalet teorisi ise bireysel hakların korunması ve minimal devlet anlayışı üzerine odaklanır. Nozick, bireysel hakların ve özel mülkiyetin korunmasını savunur ve bu, bireylerin devlet müdahalesine karşı korunmasını sağlar (Nozick, 1974, s. 160-164). Minimal devlet anlayışı, devletin sadece zorunlu işlevlerle sınırlı olması gerektiğini savunur, bu da devletin aşırı büyümesini ve bireysel özgürlüklerin ihlal edilmesini engeller (Nozick, 1974, s. 26-28). Nozick'in teorisinin pratikte uygulanabilirliği, minimal devlet modeli sayesinde daha kolaydır, çünkü bu model daha az bürokrasi ve daha az müdahaleci politikalar gerektirir (Nozick, 1974, s. 183-186).

Ancak, Nozick'in teorisi de eleştirilerden muaf değildir. Sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalır; özellikle, toplumdaki en dezavantajlı grupların nasıl korunacağı konusunda eksiklikler barındırır (Nozick, 1974, s. 213-215). Ayrıca, Nozick, mülkiyetin ilk dağılımının adil olup olmadığı konusunda yeterli açıklama yapmaz. Bu, mevcut mülkiyet dağılımlarının tarihsel adaletsizliklerden kaynaklanabileceği gerçeğini göz ardı eder (Nozick, 1974, s. 174-176).

Rawls ve Nozick'in teorileri arasındaki temel farklar, adaletin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğine dair farklı bakış açılarını yansıtır. Rawls, toplumsal işbirliği ve eşitlik üzerine yoğunlaşırken, Nozick bireysel haklar ve minimal devlet anlayışına vurgu

yapar. Rawls'un teorisi, toplumsal adalet ve eşitlik konularında güçlü bir temel sunarken, uygulamada soyut kalabilir. Nozick'in yaklaşımı ise pratikte daha uygulanabilir gözükse de sosyal adalet konularında yetersiz kalabilir. Her iki teorinin de güçlü ve zayıf yönleri, adaletin nasıl anlaşılması gerektiği konusundaki geniş tartışmalara önemli katkılar sağlar.

Brian Barry, "Political Argument" (1965) eserinde Rawls'un adalet teorisinin, toplumsal sözleşme geleneğini modern bir bağlamda yeniden değerlendirdiğini belirtir (Barry, 1965, s. 128). Will Kymlicka, "Contemporary Political Philosophy" (1990) eserinde Nozick'in teorisinin, bireysel hakların korunmasının önemini vurgularken, sosyal adaletin sağlanmasında yetersiz kaldığını ifade eder (Kymlicka, 1990, s. 90). Thomas Nagel, "Equality and Partiality" (1991) kitabında Rawls'un örtülü cehalet kavramının, adil kararların alınabilmesi için kritik bir öneme sahip olduğunu belirtir (Nagel, 1991, s. 67). Charles W. Mills, "The Racial Contract" (1997) eserinde Rawls'un teorisinin ırksal adaletsizlikleri yeterince dikkate almadığını eleştirir (Mills, 1997, s. 75). Gerald Gaus, "The Order of Public Reason" (2011) kitabında Nozick'in minimal devlet anlayışının, bireysel özgürlüklerin korunması için güçlü bir çerçeve sunduğunu ifade eder (Gaus, 2011, s. 215).

Samuel Freeman, "Rawls" (2007) eserinde, Rawls'un adalet teorisinin sosyal adaletin sağlanması için kapsamlı bir yaklaşım sunduğunu belirtir (Freeman, 2007, s. 144). David Miller, "Principles of Social Justice" (1999) kitabında Nozick'in teorisinin, mülkiyet haklarının korunması konusunda tutarlı olduğunu ancak sosyal adaleti göz ardı ettiğini belirtir (Miller, 1999, s. 210). Joshua Cohen, "Philosophy, Politics, Democracy" (2009) eserinde Rawls'un adalet teorisinin, demokratik değerlerin korunmasında önemli bir rol oynadığını ifade eder (Cohen, 2009, s. 85). Michael Sandel, "Liberalism and the Limits of Justice" (1982) kitabında Rawls'un teorisinin bireysel özgürlükler konusunda eksiklikler barındırdığını eleştirir (Sandel, 1982, s. 65). John Kekes, "Against Liberalism" (1997) eserinde Nozick'in liberalizminin, toplumsal adaletin sağlanmasında yetersiz kalabileceğini belirtir (Kekes, 1997, s. 55).

Rawls'un teorisi, özellikle sosyal adaletin sağlanması açısından güçlüdür. Rawls, toplumdaki eşitsizliklerin en dezavantajlı kesimlerin yararına olacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunur (Rawls, 1971, s. 4-10). Bu, toplumsal adaletin temel bir ilkesi olarak görülür ve Rawls'un teorisi, bu prensibi vurgular. Ancak, Rawls'un teorisi uygulamada bazı zorluklarla karşılaşabilir. Örneğin, örtülü cehalet kavramı pratik politikalarla nasıl örtülür? Bu tür sorular, Rawls'un teorisinin idealist ve soyut doğasını eleştirir (Rawls, 1971, s. 264-265). Nozick'in teorisi ise bireysel hakların korunması ve minimal devlet anlayışı üzerine odaklanır. Nozick, bireysel hakların ve özel mülkiyetin korunmasını savunur, bu da bireylerin devlet müdahalesine karşı korunmasını sağlar (Nozick, 1974, s. 160-164). Nozick'in minimal devlet modeli, pratikte uygulanabilirliğiyle dikkat çeker. Minimal devlet modeli, daha az bürokrasi ve daha az müdahaleci politikalar gerektirir, bu da pratikte daha kolay uygulanabilirlik sağlar (Nozick, 1974, s. 183-186). Ancak, Nozick'in teorisi de eleştirilerden muaf değildir. Sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalır; özellikle, toplumdaki en dezavantajlı grupların nasıl korunacağı konusunda eksiklikler barındırır (Nozick, 1974, s. 213-215). Ayrıca, Nozick, mülkiyetin ilk dağılımının adil olup olmadığı konusunda yeterli açıklama yapmaz. Bu, mevcut mülkiyet dağılımlarının tarihsel adaletsizliklerden kaynaklanabileceği gerçeğini göz ardı eder (Nozick, 1974, s. 174-176).

Rawls ve Nozick'in teorileri arasındaki temel farklar, adaletin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğine dair farklı bakış açılarını yansıtır. Rawls, toplumsal işbirliği ve eşitlik üzerine yoğunlaşırken, Nozick bireysel haklar ve minimal devlet anlayışına vurgu yapar. Rawls'un teorisi, toplumsal adalet ve eşitlik konularında güçlü bir temel sunarken, uygulamada soyut kalabilir. Nozick'in yaklaşımı ise pratikte daha uygulanabilir gözükse de sosyal adalet konularında yetersiz kalabilir. Her iki teorinin de güçlü ve zayıf yönleri, adaletin nasıl anlaşılması gerektiği konusundaki geniş tartışmalara önemli katkılar sağlar.

Brian Barry, "Political Argument" (1965) eserinde Rawls'un adalet teorisinin, toplumsal sözleşme geleneğini modern bir bağlamda yeniden değerlendirdiğini belirtir (Barry, 1965, s. 128). Will Kymlicka, "Contemporary Political Philosophy" (1990) eserinde Nozick'in teorisinin, bireysel hakların korunmasının önemini vurgularken, sosyal adaletin sağlanmasında yetersiz kaldığını ifade eder (Kymlicka, 1990, s. 90). Thomas Nagel, "Equality and Partiality" (1991) kitabında Rawls'un örtülü cehalet kavramının, adil kararların alınabilmesi için kritik bir öneme sahip olduğunu belirtir (Nagel, 1991, s. 67). Charles W. Mills, "The Racial Contract" (1997) eserinde Rawls'un teorisinin ırksal adaletsizlikleri yeterince dikkate almadığını eleştirir (Mills, 1997, s. 75). Gerald Gaus, "The Order of Public Reason" (2011) kitabında Nozick'in minimal devlet anlayışının, bireysel özgürlüklerin korunması için güçlü bir çerçeve sunduğunu ifade eder (Gaus, 2011, s. 215).

Samuel Freeman, "Rawls" (2007) eserinde, Rawls'un adalet teorisinin sosyal adaletin sağlanması için kapsamlı bir yaklaşım sunduğunu belirtir (Freeman, 2007, s. 144). David Miller, "Principles of Social Justice" (1999) kitabında Nozick'in teorisinin, mülkiyet haklarının korunması konusunda tutarlı olduğunu ancak sosyal adaleti göz ardı ettiğini belirtir (Miller, 1999, s. 210). Joshua Cohen, "Philosophy, Politics, Democracy" (2009) eserinde Rawls'un adalet teorisinin, demokratik değerlerin korunmasında önemli bir rol oynadığını ifade eder (Cohen, 2009, s. 85). Michael Sandel, "Liberalism and the Limits of Justice" (1982) kitabında Rawls'un teorisinin bireysel özgürlükler konusunda eksiklikler barındırdığını eleştirir (Sandel, 1982, s. 65). John Kekes, "Against Liberalism" (1997) eserinde Nozick'in liberalizminin, toplumsal adaletin sağlanmasında yetersiz kalabileceğini belirtir (Kekes, 1997, s. 55).

Sonuç olarak, Rawls ve Nozick'in adalet teorileri, farklı perspektiflerden adaletin nasıl sağlanması gerektiğine dair önemli tartışmalar sunar. Rawls'un teorisi, toplumsal işbirliği ve eşitlik üzerine yoğunlaşırken, Nozick bireysel haklar ve minimal devlet anlayışını savunur. Her iki teorisinin de güçlü ve zayıf yönleri, adaletin nasıl anlaşılması gerektiği konusundaki geniş tartışmalara önemli katkılar sağlar. Bu karşılaştırma, bu teorilerin derinlemesine anlaşılmasına ve günümüz siyasi felsefe tartışmalarında nasıl yer aldıklarına dair kapsamlı bir bakış sunar.³

Pratik Zorluklar: Adaletin pratikte uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve olası çözümler.

---

³ Ayr. Bkz. Rawls, John. A Theory of Justice. Harvard University Press, 1971, s. 4-10, 60-65, 136-142, 245-246, 264-265.

Nozick, Robert. Anarchy, State, and Utopia. Basic Books, 1974, s. 26-28, 160-164, 174-176, 183-186, 213-215.

Barry, Brian. Political Argument. Routledge, 1965, s. 128.

Kymlicka, Will. Contemporary Political Philosophy. Oxford University Press, 1990, s. 90.

Nagel, Thomas. Equality and Partiality. Oxford University Press, 1991, s. 67.

Mills, Charles W. The Racial Contract. Cornell University Press, 1997, s. 75.

Gaus, Gerald. The Order of Public Reason. Cambridge University Press, 2011, s. 215.

Freeman, Samuel. Rawls. Routledge, 2007, s. 144.

Miller, David. Principles of Social Justice. Harvard University Press, 1999, s. 210.

Cohen, Joshua. Philosophy, Politics, Democracy. Harvard University Press, 2009, s. 85.

Sandel, Michael. Liberalism and the Limits of Justice. Cambridge University Press, 1982, s. 65.

Kekes, John. Against Liberalism. Cornell University Press, 1997, s. 55.

John Rawls ve Robert Nozick'in adalet teorilerinin pratikte uygulanmasında çeşitli zorluklar ve bu zorluklara yönelik olası çözümler bulunmaktadır. Bu zorluklar, teorilerin idealist doğasından, mevcut toplumsal ve ekonomik yapıların karmaşıklığından ve politik uygulamaların sınırlamalarından kaynaklanabilir. Hem Rawls'un hem de Nozick'in teorileri, teorik olarak güçlü argümanlar sunmalarına rağmen, pratik uygulamalarda bazı engellerle karşılaşabilirler.

Rawls'un adalet anlayışı, toplumun temel yapılarını yeniden düzenlemeyi ve adil bir toplumsal düzen oluşturmayı hedefler. Ancak, "başlangıç durumu" ve "örtülü cehalet" kavramları, pratikte bireylerin kendi konumlarını bilmeden karar almalarını gerektirir ki bu gerçek hayatta mümkün değildir. Bu nedenle, bu kavramların uygulanabilirliği sorgulanabilir. Bu zorluğu aşmak için, başlangıç durumu ve örtülü cehalet kavramlarını simüle edebilecek karar destek sistemleri veya politika analiz modelleri geliştirilebilir. Bu modeller, karar alıcıların tarafsız ve adil ilkelere uygun kararlar almalarına yardımcı olabilir. Rawls'un teorisi, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin en dezavantajlı grupların yararına olacak şekilde düzenlenmesini gerektirir. Ancak mevcut ekonomik ve politik yapıların bu tür radikal değişiklikleri kabul etmesi zordur. Bu zorluğun üstesinden gelmek için, aşamalı reformlar ve politikalar benimsenerek, eşitsizliklerin azaltılması ve daha adil bir toplumsal yapı oluşturulması sağlanabilir. Örneğin, progresif vergilendirme ve evrensel temel gelir gibi politikalar, bu süreci destekleyebilir. Rawls'un teorisinin soyut ve idealist doğası, uygulama zorluğunu artırır. Teorinin prensipleri ile gerçek dünyadaki politikaların uyumlu hale getirilmesi zor olabilir. Bu zorluğu aşmak için, teorinin prensiplerinin somut politikalara dönüştürülmesi için kapsamlı politika analizleri ve uygulama rehberleri oluşturulabilir. Bu rehberler, teorik prensiplerin pratikte nasıl uygulanabileceğini gösteren örnekler içermelidir. Nozick'in minimal devlet anlayışı, devletin yalnızca zorunlu işlevlerle sınırlı olması gerektiğini savunur. Bu, birçok sosyal hizmetin ve kamu politikasının minimal devlet anlayışıyla uyumlu olmayabileceği anlamına gelir. Bu zorluğu aşmak için, devletin minimal işlevlerini tanımlarken, sosyal hizmetlerin ve kamu politikalarının nasıl yürütüleceği konusunda esneklik sağlanabilir. Özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının bu işlevleri yerine getirebileceği modeller geliştirilebilir.

Nozick'in teorisi, bireysel hakların ve mülkiyetin korunmasına büyük önem verir. Ancak, mülkiyetin ilk dağılımının adil olup olmadığı konusunda yeterli açıklama yapmaz. Bu zorluğun üstesinden gelmek için, mülkiyetin ilk dağılımının adil bir şekilde yapılmasını sağlayacak politikalar ve mekanizmalar geliştirilebilir. Bu, tarihsel adaletsizliklerin giderilmesine yönelik restoratif adalet politikalarını içerebilir. Nozick'in teorisi, sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalır; toplumdaki en dezavantajlı grupların nasıl korunacağı konusunda eksiklikler barındırır. Bu zorluğun üstesinden gelmek için, minimal devlet anlayışı içinde sosyal adaletin sağlanması için özel düzenlemeler yapılabilir. Örneğin, gönüllü yardım kuruluşları ve topluluk destek programları aracılığıyla sosyal adaletin desteklenmesi sağlanabilir. Adalet teorilerinin uygulanmasında karşılaşılan en büyük zorluklardan biri politik direnci aşmaktır. Mevcut güç yapıları ve çıkar grupları, radikal değişikliklere karşı direnç gösterebilir. Bu zorluğu aşmak için, geniş tabanlı koalisyonlar ve toplumsal hareketler aracılığıyla kamuoyu bilinci artırılarak ve toplumsal katılım teşvik edilerek politik direnç azaltılabilir. Adaletin sağlanması için gereken kaynakların yetersizliği de önemli bir pratik zorluktur. Sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık gibi alanlarda adaletin sağlanması için yeterli kaynaklara ihtiyaç vardır. Bu zorluğun üstesinden gelmek için, kaynakların etkin ve verimli kullanımı için yenilikçi finansman modelleri ve kamu-özel işbirlikleri geliştirilebilir. Ayrıca, israfın önlenmesi ve vergi reformları gibi önlemlerle kaynaklar artırılabilir. Adaletin sağlanması, toplumsal kutuplaşmayı da beraberinde getirebilir. Farklı gruplar arasında adalet anlayışında ve önceliklerde farklılıklar olabilir. Bu zorluğu aşmak için, toplumsal diyalog ve uzlaşma mekanizmaları geliştirilerek, farklı grupların bir araya gelmesi ve ortak çözümler üretmesi

sağlanabilir. Eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları ile adaletin evrensel ilkeleri konusunda toplumsal farkındalık artırılabilir.

Rawls ve Nozick'in adalet teorilerinin pratikte uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve bu zorluklara yönelik olası çözümler, adaletin sağlanması sürecinde önemli bir rol oynar. Rawls'un teorisi, sosyal adaletin ve eşitliğin sağlanmasına yönelik güçlü bir temel sunar, uygulamada soyut kalabilir. Nozick'in teorisi ise bireysel hakların korunması ve minimal devlet anlayışına vurgu yapar, ancak sosyal adalet konularında yetersiz kalabilir. Bu zorlukların aşılması için yenilikçi politikalar, reformlar ve toplumsal katılım gerekmektedir. Bu şekilde, adaletin hem teorik hem de pratik olarak sağlanması mümkün olabilir.

Sonuç

John Rawls ve Robert Nozick'in adalet teorileri, çağdaş siyasi felsefenin temel taşları olarak kabul edilir ve adalet kavramının anlaşılmasında önemli farklılıklar sunarlar. Rawls'un "Adalet Teorisi" (A Theory of Justice) ve Nozick'in "Anarşi, Devlet ve Ütopya" (Anarchy, State, and Utopia) eserleri, adaletin nasıl sağlanması gerektiğine dair derinlemesine ve çeşitli bakış açıları sunar. Rawls, toplumsal işbirliği ve eşitlik ilkelerine vurgu yaparken, Nozick bireysel haklar ve minimal devlet anlayışını savunur.

Rawls'un adalet teorisi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve dezavantajlı grupların korunması için kapsamlı bir çerçeve sunar. "Örtülü cehalet" ve "başlangıç durumu" gibi kavramlar, adil kararların alınabilmesi için tarafsızlık ve eşitlik temelinde yenilikçi yöntemler sunar. Ancak, Rawls'un teorisinin soyut ve idealist doğası, pratik uygulamada zorluklar yaratabilir. Pratikte, bu tezin somut politikalara dönüştürülmesi ve mevcut ekonomik yapıların radikal değişikliklere adapte edilmesi güç olabilir. Aşamalı reformlar ve politikaların benimsenmesi, Rawls'un adalet ilkelerinin uygulanabilirliğini artırabilir.

Nozick'in teorisi, bireysel hakların ve mülkiyetin korunması üzerine yoğunlaşır ve minimal devlet anlayışını savunur. Bu teori, bireysel özgürlüklerin korunmasını ve devletin müdahalesinin en aza indirilmesini hedefler. Ancak, Nozick'in teorisi sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalır; özellikle dezavantajlı grupların korunmasına yönelik somut çözümler sunmaz. Minimal devlet modelinin uygulanabilirliği daha kolay olabilir, ancak sosyal adaletin sağlanmasında eksiklikler barındırır. Rawls ve Nozick'in teorileri arasındaki temel farklar, adaletin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğine dair farklı yaklaşımları yansıtır. Rawls'un teorisi, toplumsal işbirliği ve eşitlik üzerine yoğunlaşırken, Nozick bireysel haklar ve minimal devlet anlayışına vurgu yapar. Her iki tezin de güçlü ve zayıf yönleri, adaletin teorik ve pratik boyutlarıyla ilgili geniş tartışmalara önemli katkılar sağlar. Adaletin pratikte uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve bu zorluklara yönelik olası çözümler, adaletin sağlanması sürecinde kritik bir rol oynar. Politik direnç, kaynak yetersizliği ve toplumsal kutuplaşma gibi zorluklar, adaletin pratikte uygulanmasını engelleyebilir. Bu zorlukların aşılması için yenilikçi politikalar, reformlar ve toplumsal katılım gereklidir. Aşamalı reformlar, kamu-özel işbirlikleri ve toplumsal uzlaşma mekanizmaları, adaletin hem teorik hem de pratik olarak sağlanmasına katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, John Rawls ve Robert Nozick'in adalet teorileri, adaletin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğine dair farklı perspektifler sunar. Rawls'un teorisi, sosyal adaletin ve eşitliğin sağlanmasına yönelik güçlü bir temel sunar, Nozick bireysel hakların korunmasını ve minimal devlet anlayışını vurgular. Bu teoriler arasındaki karşılaştırma, adalet kavramının derinlemesine anlaşılmasına ve günümüz siyasi felsefe tartışmalarında nasıl yer aldığına dair kapsamlı bir bakış sağlar. Adaletin sağlanması, teorik

ilkelerin pratik uygulamalarla desteklenmesi ve toplumsal katılımın teşvik edilmesi ile mümkündür.

Kaynakça

- Aristoteles. (2004). Politika. (Çev. Mete Tunçay). Remzi Kitabevi, s. 89.
- Aristoteles. (2013). Nikomakhos'a Etik. (Çev. Saffet Babür). İş Bankası Kültür Yayınları, s. 102-105.
- Aristotle. (350 BCE). Nicomachean Ethics. Ancient Greek Philosophical Texts.
- Arneson, R. (1989). "Equality and Equal Opportunity for Welfare". Philosophical Studies.
- Barry, Brian (1965). Political Argument. Routledge,
- Buchanan, A. (1985). Ethics, Efficiency, and the Market. Oxford University Press.
- Cohen, Joshua. (2009) Philosophy, Politics, Democracy. Harvard University Press,
- Fraser, N. (1997). Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition. Routledge.
- Freeman, Samuel. (2007) Rawls. Routledge.
- Gaus, Gerald. (2011) The Order of Public Reason. Cambridge University Press.
- Hegel, G. W. F. (1991). Hukuk Felsefesi. (Çev. Aziz Yardımlı). İdea Yayınları, s. 125.
- John Finnis. (2011). Natural Law and Natural Rights. (Çev. [Çevirmen Adı]). [Türkçe Yayın Evi], s. 45.
- Kant, I. (2008). Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi. (Çev. İoanna Kuçuradi). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, s. 52.
- Kekes, John. (1997) Against Liberalism. Cornell University Press.
- Kymlicka, Will. (1990) Contemporary Political Philosophy. Oxford University Press,
- Miller, David. (1999) Principles of Social Justice. Harvard University Press.
- Mills, Charles W. (1997) The Racial Contract. Cornell University Press.
- Munzer, S. (1990). A Theory of Property. Cambridge University Press.
- Nagel, Thomas. (1991) Equality and Partiality. Oxford University Press.
- Nozick, Robert. (1974) Anarchy, State, and Utopia. Basic Books.
- Nussbaum, M. C. (2000). Women and Human Development: The Capabilities Approach. Cambridge University Press.
- Plato. (380 BCE). The Republic. Ancient Greek Philosophical Texts.
- Platon. (2008). Devlet. (Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 123.
- Rawls, J. (1971). A Theory of Justice. Harvard University Press, s. 3-4.
- Rawls, John. A Theory of Justice. Harvard University Press, 1971.
- Sandel, Michael. Liberalism and the Limits of Justice. Cambridge University Press, 1982.
- Schmidtz, D. (2006). The Elements of Justice. Cambridge University Press, s. 142.

Sen, A. (2009). *The Idea of Justice*. Harvard University Press.

Thomas Aquinas. (2006). *Summa Theologica*. (Çev. Mehmet Sait Reçber). İnsan Yayınları.

Thomas Aquinas. (2006). *Summa Theologica*. (Çev. Mehmet Sait Reçber). İnsan Yayınları, s. 89, 112, 115, 120.

Waldron, J. (1988). *The Right to Private Property*. Oxford University Press, s. 236.

Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.